

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo

Lukijalle	8
KIRKONKYLÄ – KOTIKYLÄMME	
Sakkolan Kirkonkylä	12
Paikannimistöä noukittua	14
Vuoksen vedensyöksy Suvantoon vaikutti koko Karjalankannaksen oloihin	16
Sakkolan lahjoitusmaat vuosina 1713-1880	20
Sakkolan ja Metsäpirtin kyläjärjestys vuodelta 1871 määräsi asukkaiden arkea	28
Sakkolan Kirkonkylän kehitysvaiheista lahjoitusmaa-ajoista talvisotaan 1860-1939	30
Kalevalakorun malli löytyi Sipilänmäeltä	33
KUNNALLISEN TOIMINNAN KESKUS	
Kunnallislautakunta tarttui toimeen	36
Kunnalliskodin aikakausi	42
Lastenkoti pelasti kerjuulta ja huutokaupalta	46
Kansakoululaitos kelpuutti myös tytöt	48
Sakkolan Kirkonkylän kansakoulun opettajat	51
KIRKKO SAKKOLALAISTEN ELÄMÄSSÄ	
Sakkolan kirkot	62
Kellotapuli sai kukon kärkeensä	68
Sakkolan hautausmaat ja siunauskappeli	72
Sakkolan kirkkoherrat, kappalaiset ja muut papit	74
Persoonalliset papit seurakuntalaisten muistissa	78
Kanttorit ja suntiot	84
Armas Maasalo virsisäveltäjänä	86
Sakkolan kirkon käytävämatot – ja pojan pelko	88
KIRKONKYLÄN KOULUPIIRI TUVASTA TUPAAN	
Kuvaus elinpiiristä Kirkonkylässä	92
Kartta Kirkonkylä-Luprikkala	96
Kartta Sipilänmäki	98
Kirkolta Sipilänmäen suuntaan	100
Sakkolan Häitermaan lentokenttä	116
Kirkonmäeltä Poikamäelle ja Luprikkalaan	118
Kartta Karholasta	136
Kirkolta Karholaan	137

ELINKEINOELÄMÄ

Maatalous oli pääelinkeino	148
Muutama esimerkki maatiloista	154
Kauppaliikkeitä Sakkolan Kirkonkylässä	158
Sakkolan Osuuskauppa r.l.	160
Sakkolan Osuuskassa	168
Sakkolan Säästöpankki.....	170
Sakkolan majataloissa sai kestitystä ja kyytiä	173
Sakkolassa oli peräti kaksi apteekkia	176
Laivaliikenteen loistoajoista Vuoksella ja Suvannolla ..	178
Laivapoikana Suvannolla.....	181
Laivapoika antoi kasteen.....	182
Muistelmia kannakselaisista parisniekoista ja Sakkolan porsaista.....	183
Ämmä auta, niin on nälkä	189
Vanhan myllyn tarinoita	190

YHDISTYSTOIMINTA JA HARRASTUKSET

Sakkolan Suojeluskunta syntyy	196
Vanha pöytäkirja kertoo	198
Sakkolan Suojeluskunnan henkilöluettelo Kirkonkylä-Luprikkala, Karhola ja Sipilänmäki	200
Vapaussodassa kaatuneet	201
Tietoa Sakkolan Suojeluskunnan perustamisesta ja vaiheista 25.7.1917 – 25.7.1918	202
Lotta Svärd oli suojeluskuntain sisarjärjestö.....	208
Toimijoita ja menestyjiä Sakkolan urheiluelämässä	212
Sakkolan Kirkonkylän Nuorisoseura 1899-1944	224
Nuorisoseuran uusi alku Sakkolassa	230
Sakkolan Kirkonkylän Nuorisoseuran sotien jälkeisistä vaiheista	232
Sakkolan Kirkonkylän kuorot	234
Sakkolan Kirkonkylän musiikkimiehet ja -naiset	240
Marttatyö kehitti koteja	248
Ruokaperinteitä Sakkolasta	250
Maamiesseura valisti isäntiä	252
Kristillinen yhdistys kutsui nuoria	256

HENKILÖITÄ, TARINOITA JA TAPAHTUMIA

Käsityöneuvos Tyne-Kerttu Virkin elettyä elämää ...	260
Huutolaistytön vuodet Jääskeläisellä	268
Patamäen kanttorilassa vuokratilajelijänä.....	274
Elämänmakuiset muistot säilyvät	280
Pikkupoikana presidentin isän kyydissä	288
Kivenhakkaaja Sander oli etevä mies	289

Mustalaiset kulkivat talosta taloon	292
Poikamäki eli omassa rauhassaan	294
Ensimmäinen polkupyörä Sakkolassa	297
”Kyllä hän muistavi poikaa, paimenpoikaa”	298
Vanhan valokuvan tarinat	300
Työmies Sipilänmäeltä	302
Lapsuuteni Sipilänmäki	303
Lasten iloja	310
Pikku-Maijun muistoja mummolasta Sipilänmäeltä	312
Sakkolan mummon kolotusvoide tepsi moneen vaivaan	321
Kinnarit Sipilänmäen Salakanmäellä	322
Monitoiminen lapsuus Kurikkalan ahon tuntumassa ...	324
Suur-Mikon tyttö muistelee	332
Lapsuuden Kurikkalasta miniäksi Tenkaselle	336
Lak-Jussi ahkeroi	340
Elämää savutuvassa	341
Lapsuusaikani muistelmia Karholasta	342
Koulupoikana Karholassa	344
Kala-Aati, pieni mutta pippurinen	346
Kala-Aatin värikkäät kauppamatkat	347
Linnut, elikot ja kasvit viihtyivät Suursuolla	350
”Täällä se leipä makaa maan pimennossa”	353

SOTA- JA EVAKKOAJAT

Kenttälainnoitustyöt	356
Joukkojen siirtyminen Karjalan kannaksen itäosaan ...	358
Ylimääräiset harjoitukset ja väestön evakuointi	360
Sodat ja lotat	360
Lyyli-hevosien luovutus puolustusvoimille	362
Vartiovaaran rykmentin sotapäiväkirjojen kertomaa ...	364
Kodista tuli rykmentin esikunta	368
Raskaita ja rakkaita muistoja	370
Karjan kanssa evakkoon	376
Postipoika pommitusten keskellä	380
Muistikuvia evakkotieltä	384
Tytölle takki, pojalle karvahattu	385
Pikkulotat kuurasivat kanttiinin lattiat	386
Rippipuku jäi henkariin kodin seinälle	388
Ahdas, mutta ystävällinen vastaanotto	390
Evakossa presidentti Kallion kotitilalla	391
Kenttäpostia rakkaalle	394
Seurakunta sodan jaloissa ja evakkotiellä	397
Tarinaa Sakkolan kirkonkellojen vaiheista	398
Sakkolan kirkon esineistö	400

Ne kirkonkirjat	402
”Klo 11.04 kaikkialla hiljaista”	404
Sakkola jatkosodassa	406
Takaisin Sakkolaan jatkosodan sytyttyä	407
”Paikka oli kuin luvattu maa”	409
Toivorikkaana takaisin kotiin	410
”Kotiin Karjalaan meill’ ikävästä paloi sydämet”	416
Koti-ikävä kutsui takaisin	419
Kaivon puhdistus oli ensimmäinen työ	420
Tyttösen muistikuvia koti-Karjalasta	422
Poikavuosien muistoja Luprikkalasta	424
Sotasaalishevosten kanssa leirillä	430
Poikien seikkailuja sodanjälkeisillä kotikonnuilla	432
Kotiinpaluu oli täynnä työtä	438
Veljeä ei jätetty	442
”Tesantti”-partios Sakkolas	444
Lottien työsarka jatkui	445
Säätietoja rintamalle	445
Seurakunnallinen jälleenrakennustyö Sakkolassa	446
Sota-ajan viihdytyskiertueet	452
Sakkolalainen sankari sodan ja rauhan toimissa	458
Pellavat jäivät peltoon	461
Pommitus keskeytti permanentin teon	462
Monen muuton evakkotie	463
Rautalammin kautta Huittisiin	464
Toinen ja viimeinen lähtö Vekan vauhdissa	468
Vartiovaaran kotijoukot pitivät huolta	474
Kirkonkirjoja kytymässä	476
Viimeinen kirkollinen toimitus Sakkolassa	477

SANKARIVAINAJAT

KIRKONKYLÄN KOULUPIIRISTÄ

Kirkonkylän koulupiiristä kaatui 30 sankarivainajaa	480
Sakkolaan haudatut sankarivainajat	486
Kirkkomaalla kuudet suuret sankarihautajaiset	489
Rajamies Matti Koppasen viime vaiheet talvisodassa	490
Otteita Vartiovaaran rykmentin sotapäiväkirjoista	493
Mannerheimristin ritari majuri Pentti Valkonen	494
Kirjeitä rintamalle ja sieltä takaisin	496

KIRKONKYLÄ TÄNÄÄN, KOTISEUTUMATKAT

Sakkolasta tuli Gromovo	502
Uudet asuinsijat löytyivät etupäässä Pirkanmaalta	504

Toukokuun ilta	505
Kotometsä	505
Ammattikasvatusneuvos Matti Laamasen ajatuksia jälkipolville	506
Kotiseutua ikävä	509
Kotikonnuilla uusien sukupolvien kanssa	510
Sakkolan Sotainvalidien 50-vuotisjuhla toteutui kotikunnailla Sakkolassa	512
Kotiseudun kirkkotarha	515
Metsolatkin kävivät Karjalan kunnalla	516
Kolmen polven voimalla juurilla Lietteenahossa	518
Serkkujen 20-vuotiskokous Sipilänmäellä	520
Serkkujen sukujuhla	521
Perinne siirtyy ja säilyy	522
Lapsuusmuistoja	527
Sakkola-Museo tallentaa evakkojen historiaa	528
Sakkolaa värikuvina	529
Lähdeluettelo	542

Sakkolassa kirkkoherrana työskennelleen Joonas Laurilan kerrotaan sulkeneen kirkon ovet, kun jo kaikki muut kirkonkylän asukkaat olivat lähteneet sotaa pako. Hän otti avaimet taskuunsa ja lähti polkupyörällä muiden perään. Sittenmin Helsingissä hän luovutti avaimet Tyyne-Kerttu Virkille, jonka säätöön hallitus on vuonna 2004 luvanut antaa kirkon avaimet säilytettäväksi Sakkola-Museolle.

Lukijalle

Joitakin vuosia sitten Sakkola-Säätiön hallitus teki jo silloin ajankohtaisen, mutta ennen kaikkea tulevaisuuteen tähtäävän päätöksen. Se sitoutui tukemaan entisen kotipitäjäimme kaikki kylät kattavan kyläkirjakokoelman julkaisemista. Niin kauan kuin muistajia vielä on, on aika saada kunkin kylän tapahtumia ja kertomuksia mahdollisimman paljon taltioiduksi kyläkirjan muotoon jälkipolvia varten. Tässä kyläkirjassa on kuvattu elämää Sakkolassa, eritoten kirkonkylän koulupiirin alueella, ennen talvisotaa ja myös aluepalautuksen jälkeiseltä ajalta, sekä kahden evakkomatkan tuntoja ja tuntemuksia.

Kyläkirjoja Sakkolan kylistä on ilmestynyt jo puolisen tusinaa. Matkan varrella alkoi kuulua vetoavia vaatimuksia kirkonkylän, Sakkolan hallinnollisen keskuksen, kyläkirjan aikaansaamiseksi. Niinpä allekirjoittanut sekä kirjojen teossa jo rutinoitunut Antti Hynnä, kutsuimme kirkonkyläläisiä kyläkirjan aloituspalaveriin 14.4.2007. Kutsua noudattikin kolmetoista henkilöä, toki odotimme runsaampaa osanottoa. Kokouksessa todettiin, että alkaa olla viimeiset hetket käsillä kirkonkylän kyläkirjan kokoamisessa, sillä meitä, jotka olemme saaneet syntyä kauniissa syntymäpitäjässämme Sakkolassa, on joka päivä vähemmän kuin eilen.

Kokouksessa valittiin asiaa eteenpäin viemään toimituskunta, johon tulivat Antti Hynnä, Maire Kanervisto o.s. Karonen, Antti Koiranen ja Matti Naskali. Yhteisiä nimittäjiä meille löytyy useita; kaikkien sukujuuret ovat Sakkolan Kirkonkylässä, jokainen on kymmeniä kertoja käynyt Sakkolassa ja jokainen tavalla tai toisella toimii aktiivisesti sakkolalaisuuden säilyttämisen hyväksi. Kirjan taitto-, ulkoasu- ja muita käytännön rutiineja varten mukaan kutsuttiin toimittaja Marjo Ristilä-Toikka, jolla on vankka kokemus kyläkirjojen kokoamisessa. Lisäksi on verrattomana apuna ollut Mairen aviopuoliso Leevi Kanervisto.

Kyläkirjan kohdealueena oli koko Sakkolan Kirkonkylän koulupiiri, mikä käsitti kirkonmäkeä ympäröivät kylät; Karholan, Luprikkalan ja Sipilänmäen. Kirkonkylän koulupiiri oli varsin laaja, sillä Sakkolan Kirkonkylän koulu oli yksi Kannaksen suurimpia.

Toimituskunta koki tehtävän haastavana. Muistajien kartoitus alkoi välittömästi ja iloksemme totesimme, että löytyihän heitä, syntyisin joka kylästä. Löytyi henkilöitä, jotka olivat järjestelmällisesti merkinneet kokemuksensa muistiin, osa jopa sukukirjan muotoon. Joko he itse tai heidän jälkeläisensä luovuttivat nämä muistiinpanot toimituskunnan työstettäväksi. Paljon kirkonkylään liittyviä kirjoitelmia saatiin Suvannon Seudun vuosikerroista, mitkä ovat arkistoituina Sakkola-Museossa, sekä Sakkolasta ja sakkolalaisista kertovasta kirjallisuudesta.

Kirkonkylän ”grand old lady” Eeva Koiranen antoi merkittävän panoksensa myös tämän kirjan sisältöön. Ensiksikin hänen ja edesmenneen puolisonsa Toivon taltioiduista muistelmistaan suorittamat tarkastelut kirkonmäeltä kolmeen suuntaan, ”Tuvasta tupaan”-jaksossa, kirjautuivat poikansa Antin toimesta tämän kirjan sivuille. Toiseksi Eevalta tuli myös ehdotus, mikä lopulta valittiin tämän kyläkirjan nimeksi: Sydän-Sakkola. Sydämelliset kiitokset Eevalle!

Tässä teoksessa matkataan tuvasta tupaan kirkonmäeltä Karholan kylän halki ja osin harjutietä pitkin Kurikkalan perukoille päätyen Soprikkalan niityille. Samoin Luprikkalan kylän läpi käydään talo talolta aina Poikamäelle saakka. Etelään Kiviniemeen johtavaa tietä myötäillen katsastetaan kaikki Sipilänmäen talot pienimmästä suurimpaan. Sipilänmäkeä on sanottu Sakkolan ”kulttuurin kehdoksi”, sillä niin moni hyvä asia on käynnistynyt juuri tässä kylässä.

Esitän toimituskunnan kiitokset kaikille Teille, jotka olette auttaneet meitä tämän kyläkirjan teossa. Teitä on niin runsaasti, että viittaamme nimiluetteloon lähdeluettelossa, josta pitäisi löytyä kaikkien nimet. Teidän ansiostanne olemme aikaan saaneet Sakkolan laajan kirkonkylän koulupiirin oloa ja eloa monipuolisesti kuvaavan Sydän-Sakkolan.

Kiitokset myös kustantajallemme, Sakkola-Säätiölle, joka on antanut meille mahdollisuuden tehdä tämä kirja, sekä kirjan painajalle Saarijärven Offset Oy:lle.

Esitän omasta puolestani kiitokset toimituskunnan jäsenille. Yhdessä olemme muodostaneet yhtenäisen ja tehokkaan ”tiimin”, jossa on ollut miellyttävää toimia ”unilukkarina”, sillä kaikki mistä sovittiin, toteutui säntillisesti ja nopeasti.

Toivomme, että Sydän-Sakkola löytää tiensä kaikkien sakkolalaisten sydämiin aina toiseen ja kolmanteen polveen, sillä olihan Sakkolan Kirkonkylä meidän jokaisen oma kirkonkylämme, riippumatta siitä missä kylässä kotimme sijaitsi.

Ulvilassa, kesäkuun 29. päivänä 2009
Toimituskunnan puolesta

Matti Naskali

Herrasväen piirileikkiä Sakkolan tanhuvilla.